

Stanowisko Akademii Młodych Uczonych PAN w sprawie projektu Ustawy o Akademii Kopernikańskiej

Akademia Młodych Uczonych PAN apeluje o zaniechanie dalszych prac nad projektem Ustawy o Akademii Kopernikańskiej, przedstawionym przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.¹ W naszej opinii proponowane rozwiązania szkodzą polskiej nauce, osłabiają sprawnie działające instytucje i uderzają w środowisko badaczy i badaczek w trudnych dla naszej społeczności chwilach. Wbrew deklaracjom instytucja, której powołaniu sprzeciwia się znakomita większość polskich uczonych, godzi w wizerunek swojego wybitnego patrona.

Podtrzymujemy naszą krytyczną ocenę pomysłu powołania Akademii Kopernikańskiej, wyrażoną w stanowisku z 21 kwietnia 2021 r.² Jakkolwiek dokument skierowany w dniu 12 marca br. do I czytania na posiedzeniu Sejmu uszczegóławia znane z zeszłorocznego projektu rozwiązania, to jednak nie tylko nie rozwiązuje wskazanych przez nas problemów, ale niektóre z nich potęguje.

1. Akademia Kopernikańska będzie niemal całkowicie podporządkowana woli polityków. Dla przykładu, Sekretarza Akademii Kopernikańskiej powołuje na aż siedmioletnią kadencję Prezydent RP, a sprzeciw wobec kandydatury może zgłosić Prezes Rady Ministrów. Upolityczniony proces nominacji przyczyni się do obniżenia transparentności działań tej instytucji i - co za tym idzie - prestiżu polskiej nauki.

2. Akademia i jej organy powielają bez wyjątku kompetencje istniejących instytucji. Ponieważ w projekcie nie wskazuje się źródła majątku Akademii, należy się obawiać, że jej powołanie przyczyni się do zmniejszenia nakładów na istniejące instytucje.

3. Akademia nie jest reprezentatywna dla polskiej nauki. Dla przykładu, w strukturze Akademii i tworzonej Szkoły próżno szukać choćby matematyki, zaś osobne kolegia tworzy się dla dyscyplin, w których w Polsce nie prowadzi się badań na światowym poziomie. Podobnie arbitralnie ogranicza się zakres dyscyplin, w jakich przyznawane są Nagrody Kopernikańskie. Również zasady kooptacji do Akademii czy zgłaszania wniosków o Nagrodę Kopernikańską

1 Druk sejmowy nr 2070: <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2070>.

2 Por. <https://amu.pan.pl/projekt-npk/>.

wskazują, że do czynienia mamy z instytucją, której celem jest przede wszystkim dystrybucja prestiżu i środków finansowych w obrębie zamkniętej grupy osób.

Przedłożone uzasadnienie projektu nie rozstrzyga wątpliwości wyrażonych powyżej oraz w naszym stanowisku z 2021 r. Natomiast zawarte w nim argumenty opierają się przede wszystkim na wierze w sprawczą moc podniosłych deklaracji.

1. W dokumencie brakuje diagnozy sytuacji polskiej nauki i problemów, jakim nowo powołana instytucja miałaby zaradzić. Nie dowiadujemy się na przykład, czy i dlaczego istniejące instytucje nie tworzą “więzi przedstawicieli krajowego życia naukowego” i nie włączają “do krajowego systemu szkolnictwa wyższego i nauki zagranicznych naukowców o uznanej renomie i rozpoznawalności”.

2. W uzasadnieniu zapewnia się, że “proponowane w przedmiotowym projekcie rozwiązania nie mają na celu «dublowania», ani tym bardziej znoszenia czy i zastępowania [sic], funkcjonujących już instytucji naukowych, zwłaszcza Polskiej Akademii Nauk”. Argumenty, które się przywołuje, mają jednak charakter tautologiczny (np. “poprzez wprowadzenie elementu rywalizacji [...] wywołany zostanie [...] stan [...] konkurencji”) i stoją w sprzeczności z deklarowanymi celami projektu. Nie wyjaśnia się przy tym, na czym polega komplementarny wobec istniejących instytucji charakter Akademii Kopernikańskiej.

3. Uzasadnienie nie wyjaśnia zadowalająco, w czym tkwi wielokrotnie podnoszone “nowatorstwo” Akademii Kopernikańskiej i jej organów, zwłaszcza na jakiej podstawie tworzone organy miałyby zostać uznane za “rozwiąza[nia] now[e], wykraczając[e] poza tradycyjnie znane w Polsce instytucje i programy”. Dla przykładu, “innowacyjność” Nagród Kopernikańskich polega wyłącznie na ich wysokości (500 000 PLN), gdyż podobne laury przyznają już Narodowe Centrum Nauki i Polska Akademia Umiejętności.

W opinii Akademii Młodych Uczonych powoływanie do życia Akademii Kopernikańskiej nie znajduje obecnie żadnego uzasadnienia.

Jej cele realizują z powodzeniem istniejące instytucje, zatem powołanie kolejnej doprowadzi do rozproszenia środków finansowych i zmarginalizowania instytucji, które od lat dbają o miejsce polskiej nauki w świecie. Jest to tym bardziej niezrozumiałe, że nakłady na badania naukowe w Polsce są dalece niewystarczające, a przedstawiciele ministerstwa deklarują, iż brak jest w budżecie środków na podwyżki wynagrodzeń w nauce

i szkolnictwie wyższym.³ Aby osiągnąć światowy poziom, bardziej niż indywidualnych nagród, polska nauka potrzebuje finansowania zbliżonego do zagranicznego.

W naszym przekonaniu środki, które w projekcie przeznacza się na tworzenie organów o charakterze przede wszystkim ceremonialnym, można z dużo większą korzyścią spożytkować na długofalowe wsparcie badaczek i badaczy oraz studentek i studentów zmuszonych opuścić swój kraj na skutek wojny w Ukrainie. Dzięki infrastrukturze, ale przede wszystkim dzięki wypracowanej przez lata renomie oraz sieci kontaktów międzynarodowych, w tym współpracy z Narodową Akademią Nauk Ukrainy, w obliczu zagrożenia świat akademicki mógł pospieszyć z pomocą. Dla przykładu, Polska Akademia Nauk w pierwszych dniach rosyjskiej agresji wdrożyła program trzymiesięcznych stypendiów na pobyt w instytutach PAN.⁴ Ograniczony budżet przy ogromnym zainteresowaniu sprawił, że nabór do programu zamknięto po tygodniu. 25 milionów złotych, które planuje się przeznaczyć na wdrożenie projektu Akademii Kopernikańskiej, pozwoliłoby sfinansować ponad 1 500 takich stypendiów.

Projekt, który w zamierzeniu służyć miał uczczeniu wielkiego uczonego, jest w istocie ciosem wymierzonym w polską wspólnotę naukową. Trudno bowiem oczekiwać, by środowisko zjednoczyło się wokół przedsięwzięcia, które nie podlegało na żadnym etapie konsultacjom z jego przedstawicielami. Nic przy tym nie wiadomo o autorach pomysłu, o ich międzynarodowym dorobku czy choćby doświadczeniu zawodowym. Nie sposób zrozumieć, dlaczego ten kontrowersyjny i dzielący projekt, którego istnienia jeszcze niedawno zaprzeczano, kierowany jest pod obrady Sejmu właśnie teraz, gdy świat nauki połączył siły, aby wspomóc koleżanki i kolegów z Ukrainy. Na przestrzeni przynajmniej ostatnich trzydziestu lat nigdy bardziej nie potrzebowaliśmy solidarności i jedności.

Akademia Młodych Uczonych apeluje o odrzucenie projektu w pierwszym czytaniu i zaniechanie dalszych prac nad nim.

Przewodniczący
Akademii Młodych Uczonych

(-) JACEK Ł. KOLANOWSKI

3 Por. np. [wypowiedź Wojciecha Murdzka na łamach Forum Akademickiego](#) (18 lutego 2022 r.).

4 Koszt w wysokości 16 500 zł obejmuje 5 000 zł miesięcznego stypendium oraz 1 500 zł zwrotu kosztów podróży do polskiej jednostki.